

LITUOVOS
NACIONALINIS
M. MAŽVYČO
BIBLIOTEKA

mpkšlas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1984
RUGSĖJO MĖN. 22 d. / SEPTEMBER 22, 1984
PART TWO — Nr. 189(34)

Ant dviejų kultūrų ribos — Liudvikas Rėza

Šiame numeryje:

Retos ir sunkiai parduodamos knygos.
Ant dviejų kultūrų ribos — Liudvikas Rėza.
Alfonso Tyruolio Šešplaukio 75 metų amžiaus sukaktis.
XX a. lietuvių dailės istorija, 1900 — 1940.
Londono „Times“ apie Dux Magnus.
Ištikimas Lietuvai ir sau — prof. dr. Vytauto Vardžio 60 m. gimtadienio proga.
Alfonso Tyruolio eilėraščiai.
Aldonos Stempuzienės-Švedienės koncertas Santaros Šviesos suvažiavime.
Sugrįžus iš Muensterio — Algio Grigo pirmos plokštelės proga su muziku Alvydu Vasaičiu belasi Dalia Kučėnienė.
Kultūrinė kronika.
Chicagos teatruose.

ALF. TYRUOLIS

Liudvikas Rėza (1776-1840), Karaliaučiaus universiteto profesorius ir mokslininkas, lietuvių rašytojas, poetas, stovėjo ant dviejų kultūrų — vokiečių ir lietuviškosios — ribos. Kilęs iš Kuršių Nerijos, iš vėliau amelio užpustyto Karvaičių kaimo, kur gyveno išimtinai žvejai, jis po kelerių ankstyvosios vaikystės metų bemaž visą gyvenimą praleido, kaip ir filosofas Im. Kantas, Karaliaučiuje, tik keliomis progomis iš ten teisvydamas su pareigomis kaip evangelikų dvasininkas, nespėjęs nė vėliau projektuotos kelionės į Lietuvą beatlikti, nors Napoleono karų metu jam buvo tekę pervaziuoti Žemaitiją ir šiaurės Lietuvą.

Rėzai buvo lemta gimti tame Rytprūsių kampelyje, kur daugiausia buvo kalbama lietuvių ir kuršių kalba, tik vokiečių valdžios administracinėse įstaigose būdavo kalbama vokiškai. Čia išskyla Rėzos, gimusio tokioj mišrioj aplinkoj, tautybės klausimas. Bet koks bebūtų Rėzos kilmės aiškinimas, jam teko laviruoti ant vokiškiai lietuviškos ribos.

Nors Karaliaučiaus universiteto imatrikuliacijos sąrašuose teaprašoma, kad Rėza gimęs Prūsijoje, Karvaičiuose, bet 1810 m. universitetui promocijos proga rašytojo autobiografijoje (Curriculum vitae) pats Rėza pažymėjo, kad esąs „iš lietuvių giminės“ („e gente lituana“). (1) Rėzų keliant ekstrordinarinį profesorium ir lietuvių seminaro inspektorium, universiteto rašte pažymėta, kad tai „karvaičių lietuvis“. (2) Pats Liudvikas Rėza (vėliau patriotiškai sumetimais vietoj Martyno pasivadinęs Gediminu, vok. Jedimn) savo giminytę siejo su XVII amž. lietuvių rašytojo darbuotoju Jonu Rėza. (3)

Vėliau dėl Rėzos tautybės būta įvairių nuomonių, bet, apamai imant, beveik visi lietuvių tyrinėtojai yra pasisakę už jo lietuvišką tautybę. Jie pirmiausia remiasi anuo aukščiau nurodytu paties Rėzos pasisakymu. Jo lietuviybė eina ne tiek iš gimimo vietos ir šeimos, kiek iš ryšių su ankstyvesnėmis kartomis. Apie tai sako prof. Vac. Biržiška: „...nėra dabar abejonės, kad jo protėviai bent porą šimtmečių gyveno Mažosios Lietuvos ir visi buvo susiję su vietos lietuviškuoju gyvenimu“. (4) Germanistikos daktar

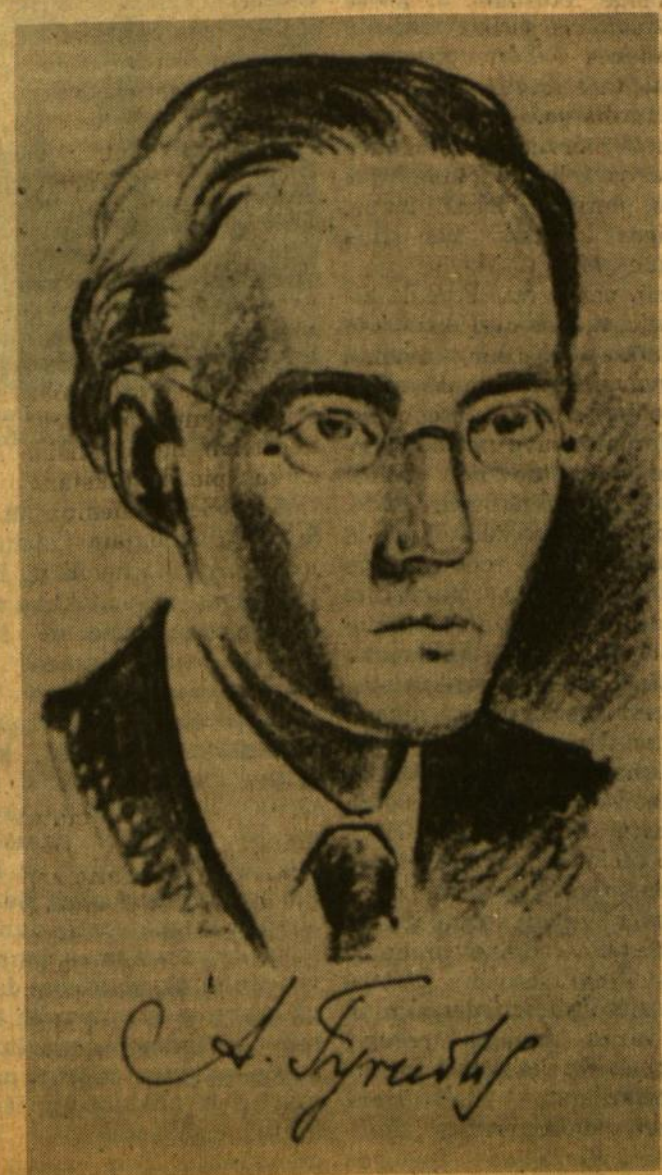
as Ignas Skrupskelis savo disertacijoje „Lietuviai XVIII amžiaus vokiečių literatūroje“ teigia, kad Rėza „kilimo tikras lietuvis“. (5) Prof. dr. Kr. Gudaitis irgi tvirtina, kad Rėza „gimė lietuviškoje žvejų šeimoje“. (6) Prie jų prisideda ir J. Jurginis su B. Kmitu, parpušę IV Rėzos dainų leidimą: „Liudvikas Rėza — lietuvis“. (7) Prof. J. Eretas savo studijoje Rėzos tautybės klausimą paliko kaip ir atvirą, daugiau linkdamas manyti, kad Rėza galėjo būti kuršių kilimo. (8) Tos pat nuomonės buvo ir jo mokinys Br. Stočkus. (9)

Iš vokiečių bene vienintelis buvo dr. Kurt Forstreuter, kuris įrodinėjo, kad Rėza buvo vokiečių kilmės. (10) Jis teigė, kad Rėzos motina buvo „be abejo, vokiečių“, o tėvas „tikriausiai vokiečių“, nes tai esą galima spręsti ir iš tėvo pavardės užrašymų (Reehse, Raese ir pan.). Pats Rėza kuršišką pavardę formą ėmęs vartoti iš meilės savo gimtinės Kuršių Nerijos gyventojams. Panašiai ir Gediminu pasivadinęs iš meilės lietuviškumui, ir visa tai jo iš anų laikų sentimentalizmo. (11)

I tai atsako mūsų dienų Rėzos biografas: „Kai kuriems K. Forstroiterio (t.y. Forstreuterio, A.T.) samprotavimams galima priartėti (pvz., Rėzos motina gal tikrai buvo vokiečių), tačiau ne visiems. Juk būtų visai nesuprantama, kodėl tėvų vokiečių vaikas, kaip tai teigia K. Forstroiteris, ėmė save vadinti „kilusiu iš lietuviškos giminės“. Kokius jausmus Rėza bebūtų reiškęs lietuviams ar kuršiams, vis dėlto nepatiktina, kad būtų žengęs tokį žingsnį. Jis bent iš tėvo pusės, matyt, žinojo savo kilmę“. (12)

Ant dviejų kultūrų ribos, bent kalbos atžvilgiu, stovi Rėzos moksliniai ir literatūriniai bei poetiniai darbai. Kai kuriuos teologinius raštus Rėza rašė ir lotynų kalba. Iš vien tik lietuvių kalba išleisčių Rėzos raštų pažymėtini Biblija (1816 ir 1824 m. kaip III ir IV leidimai), Naujas Testamentas (1816 ir 1824 m.) ir Aisopas (1824 m., kur, šalia graikų pasakų vertimo, buvo išspausdintos ir Donelaičio pasakėčios). Iš lietuviškos Rėzos poezijos tėra išlikę tik vienas jo eilėraštis (hegzametas), „Simtas jau metus saulėlė tekėjo ir leidos“, parašytas minint Karaliaučiaus universiteto 100 metų sukaktį. (13)

Be abiem lietuvių ir vokiečių kalbomis išleisčių raštų — Donelaičio „Metų“ (Das Jahr in vier Gesängen, 1818) ir „Dainų“ (Dainos oder lithauische Volkslieder, 1825) — kur kas didesnis skaičius vien vokiečių kalba išleisčių Rėzos knygų. Čia įeina Prutena oder Preussische Volkslieder und andere vaterländische Dichtungen (1809), Kriege Gesänge (1813), Nachrichten und Bemerkungen aus dem Feldzuge 1813-1814 (karo žygio atsiminimai), Geschichte der Lithauischen Bibel (1816), Philologisch-kritische Anmerkungen zu Lithau-

Dail. Vl. Vijeikis

Poetui, literatūros mokslininkui ir vertėjui Alfonsui Tyruoliui-Šešplaukiui šių metų rugsėjo mėn. 10 d. sukako 75 metai. Germanistikų ir lituanistikų studijavęs Vytauto Didžiojo universitete, Kaune, daktaro laipsnį gavo Innsbruko universitete už disertaciją „J. G. Herder und die baltischen Völker“. Atvykęs 1949 m. į JAV, profesorius Notre Dame universitete, Columbia universitete dėstė lietuvių kalbą. Yra daugelio literatūrinių studijų moklinėje periodikoje autorius, antologijų redaktorius, ypač nusipelnęs kaip Šekspyro ir Dantės, vokiečių ir anglosaksų literatūros ir lietuvių kalbą vertėjas bei komentatorius. Tuebingeno universiteto archyvuose surado Herderio lietuvių dainų vertimų originalus ir jų mikrofilmus su Torunės universiteto bibliotekoje rastais Kreutzfeldo lietuviškų dainų pirmaisiais vertimais parąpino Columbia universiteto bibliotekai.

Savo poeziją yra išspausdinęs rinkiniuose: Vyturėlis (1925), Pavasario saulė (1935), Kelionė (1950), Laukų liepanos (1954), Sacra via (1961), Sužeistas medis (1962), Metų vingiai (1963), Diemedžio paukštelis (1974). (Eilėraščių pluoštas iš šių rinkinių spausdinamas šios dienos „Draugo prideda.) Pastaruoju metu suredavo šv. Kazimiero tema lietuvių literatūros antologiją „Vainikas, kryžius, lėlė“ (1983).

Sveikindami suakutvininką dr. Alfonsą Tyruolį-Šešplaukį, linkime dar daug šviesių ir kūrybingų metų, dalijantis su skaitytojais savo įžvalgomis ir Vakarų pasaulio literatūrą ir siejant ją su lietuviškąja kultūra.

ischen Bibel (1816, II d. 1824), Ueber lithauische Volksposie (1818), Prutena, 2. Theil (1825), Kurzgefasste Nachrichten von allen seit 1775 an den evangelischen Kirchen in Ostpreussen angestellten Predigern (1834) ir kt. Savo pirmuosius poetinius bandymus Rėza irgi buvo parašęs vokiečių kalba ir išspausdinęs leidinyje „Fuenfzehn Deutsche Lieder“ (1799), kur buvo įdėti 6 jo eilėraščiai.

Nors vien lietuvių kalba parašytų Rėzos raštų skaičius ir nedidelis, bet tokiems leidiniams, kaip Donelaičio „Metai“ arba „Dainos“, jis pasinaudojo lietuvių palankių vokiečių kultūrininkų, kaip Prūsijos švietimo ministeris Wilhelm von Humboldt (1767-1835) arba garsusis poetas J. W. Goethe, pagalba ir parama. Rėza ir savo išleisčių Donelaičio „Metus“ už paramą dedikavo min. Humboldtui.

Nėra abejonės, kad Rėza abi kalbas panaudojo „Metų“ ir „Dainų“ leidimuiose jau ypač dėl to, kad tie raštai pasklistų platesniuose sluoksniuose, ne vien gyvenimo krašto ribose, kur jau lietuviybė buvo pradėta slopinti. Versdamas Donelaičio „Metus“ į vokiečių kalbą, Rėza norėjo pasirodyti ir kiek su „išieginu rūbų“, natūraliesniu Donelaičio išsireiškimas „padailindamas“. Bet nors ir buvo linkęs į sentimentalizmą.

talųjų stilių, Rėza, Donelaitį versdamas, liko ištikimas originalui. Čia jam, atrodo, įtakos bus turėjusi ir Herderio vestinės literatūros teorija, pagal kurią svarbu perduoti ne tik prasmę, bet ir emocinį poveikį, kurs artimas originalui. Perteikdamas vertimą kiek švelnesniais niuansais, Rėza galbūt tai darė ir iš meilės savo tautiečiams, kurie Donelaičio vietomis buvo pavaiduoti kiek sutirštintom realistinėm spalvom. Lygindamas abiejų kalbų gramatinės skirtybės, Rėza, rado, kad lietuvių kalba buvo glausnė ir ja plastiškiau galėjo išreikšti poetinius vaizdus. Bet, būdamas kiek nutolęs nuo gyvosios kalbos, pasikliaudamas vien gramatikom ir žodynais, jis kai ko neperprato Donelaičio tekste ir kiek nuklydo nuo tikrosios prasmės, bet šiaip jo vertimas vertinamas teigiamai, išskyrus atskiras Nesselmanno kritiką (bet jo paties Donelaičio vertimas kur kas sausesnis) ir Jenos prof. J. Penzelio pastabas dėl vokiško hegzametro neaklumo ir pasitaikančių lituanizmų. Daug geriau „Metų“ vertimą vertino vokiečių filologas J. Grimmas, kurs ir patį Donelaitį vadina „pulkiu poetu“. (14)

Kitas svarbus motyvas, dėl kurio Rėza „Metus“ ir „Dainas“ leido abiem kalbom, buvo reikalas parodyti lietuvių kalbos reikšmę ir svarbą ne vien literatūriniam

pasauliui, bet ir gyvajam kasdienos reikalui. Jis ypač rūpinosi, kad lietuvių kalba būtų įteisinta ano meto Rytprūsijų švietimo sistemoj. Pačioj Lietuvoj, aukštesnėse mokyklose, net Vilniaus universitete lietuvių kalba nebuvo dėstoma. Matydami, kaip yra Karaliaučiuje, kurio universitete buvo lietuviškasis seminaras, vilniečiai turėjo susirūpinti. Lietuvių kalbos ugdymo reikalui juos veikęs Rėzos raštas „Geschichte der lithauischen Bibel“ (Lietuviškosios Biblijos istorija).

Bet apamai Rytprūsiose lietuviybės reikalas XIX amž. pradžioj jau buvo gana neigiamai vertinamas. Tiesa, lietuvių ten buvo traktuojami kaip senųjų prūsų palikuonys, bet norėta gelbėti ne tiek pačių lietuvių tautą, kiek jos kultūrinės vertybes. „Rėza skyrėsi nuo tokių lietuvių mylėtojų tuo, kad norėjo išsaugoti tautą ir nežiūrėjo į ją kaip į muziejinį dalyką“. (15)

Nuo 1816 m. Rėza atsidėjo vien universiteto darbui ir lituanistikai. Jam buvo žinomi Pil. Ruigio lietuvių kalbos tyrinėjimai, G. Ostermeyerio lietuvių kalbos gramatika, Herderio folkloristiniai darbai. XIX amž. pradžioj Rytprūsiose jis buvo tapęs lyg ir centrine figūra, vadovavusia visam ano meto lietuvių literatūriniam judėjimui. Jo darbu apie krikščionybės pradžią Lietuvoj (lotynų k., 1810 m.) domėjėsi net Daukantas. Bet ypač reikšmingi buvo Rėzos užsimojimai folkloristikos srity. Čia nemaža reikšmės turėjo ir jo „Prutena“ (1809), kur propagavo liaudies poetinę kūrybą, Herderio paveiktas pridėjo straipsnį apie lietuvių dainas. Bet kartu Rėzai buvo svarbu žadinti lietuvių patriotinius jausmus tokiais to rinkinio kūrniais kaip istorinė baladė „Ona ir Vytautas“, kur keliamas karžiškių pasiaukojimo motyvas.

Laviruodamas ant dviejų kultūrų ribos, Rėza antrojo „Prutenos“ daly pasirodo kontroversiškesnis, negu pirmojo. Yra ten, tiesa, keletas lietuvių dainų, pvz. Žiemos šėšas ir vasaros sniegas, Vakarų verpėja, Motina ir duklė, Trys seserys, netgi žemaičių padavimas apie Kestutį ir Mylinę, bet, svarstydamas Rėzos lietuviškumo ir vokiškumo klausimą, Br. Stočkus randa, kad autorius ne kartą rašąs ir jaučias „kaip tikras vokiečių“. (16) Pavyzdžiui ima entuziaastingą Rėzos eilėraštį apie vokiečių pergaltų tautą mūsų 1813 m. („Siegeslied nach der Schlacht bei Leipzig 1813“, Prutena, II d., 100 psl.). Iš tikrųjų tai tik rodė jo apsirinkimą, nes būdamas tikras prūsas (ne vokiečių) jis kovojęs už visų laisvę, gerai nesuivokdamas, kad prūsų valstybė tapo vokiška ir kad, laimėjus karus, ji pradės smarkesnę kovą su nevoliškam tautybėm. Šis nesuivokimas galėjęs būti taikomas visiems Prūsų lietuviams, kurie manė turį lygias teises su vokiečiais, nors to jau nebebuvo po 1800 m. Vokietinio darbo kaip tik ypač būvę imtasi, laimėjus karus su Napoleonu ir pradėjus daugiau stiprintis vidų.

Vis dėlto Rėza pirmojo „Prutenos“ daly yra stipriai pasmerkęs ankstesniųjų laikų kryžiuočių agresiją eilėrašty „Die Ruinen von Balga“ (Balgos griuvėsiai). Čia poetas užpuolikus šaukia į „Dievo teismą“.

Baigiant tenka pasakyti, kad, kokia bebūtų Rėzos kilmė, jis savo darbais, žodžiais ir nusietaikimu buvo lietuvis, kuriam lietuvių tauta visada liks dėkinga, o ypač už Donelaičio ir dainų išsvedinimą į platesnįjį pasaulį. Kaip Prūsų krašto gyventojas, Rėza vis dėlto lietuvišką tautybę jungė su atsidavimu Prūsų valstybei ir kultūrai. Iš to ir tas kartais kylančias konfliktas, kai lietuviškumo ir vokiškumo atžvilgiu nebeįžiūrima

(Nukelta į 2 psl.)

Kertinė Parastė

Retos ir sunkiai parduodamos knygos

Broniaus Kviklio retų knygų paroda, pasak spaudos, susilaukė didelio pasisekimo lietuvių nausėdijose. Gausiai ir su nemažu dėmesiu ją žiūrės ir Los Angeles lietuviai 1984 m. rugsėjo mėn. 29 ir 30 d. Šv. Kazimiero parapijos salėje.

Gera, kad šitokio pobūdžio paroda rengiama tada, kai tą savaitgalį nėra kitų dėmesį patraukiančių renginių. Juk neretai į mūsų tradicinių Lietuvių dienų pusdienį sutelkiame beveik metinį lietuviybės dovį. Būna daug individualių parodų, daug mėgėjiško ir profesionalaus mišinio, komercinės ir nekomercinės tautodailės, visa knypava keramikos indų ir indelių, fotografijos meno, juvelyrinių papuošalų. Aišku, į šią gausią žiūrima prabėgomis. Be to, reikia dar suskubti gardžiai lietuviškai papietauti ar bent išlenkti alaus stiklą, pasišnekučiuoti... Po to oriai su visais žygiuoti į didžiausią dienos atrakciją — didįjį koncertą, kur pasirodys kvietiniai solistai. Ten, salėje, belaukiant koncerto pradžios, išsėdėti gerą pusvalandį, na, o per patį koncertą (pridėjus tuos įkryėjusius kalbėtojų prologus ir epilogus) — vėl geras tris valandas su kaupu.

Taigi matome, kaip tokia diena yra rizikinga rengti bet kurią reikšmingą parodą. Dauguma žmonių į ją tik žvilgtelėtų, bėgte prabėgtų. Apie tai rašant kyla mintis: ar nevertėtų kada ne kada surengti sunkiai parduodamų knygų parodą. Tai būtų savotiškas Broniaus Kviklio parodos antipodas. Keista priešingybė. Ironiškas faktas.

Kokia iš to nauda? Mano manymu, nelengvai parduodamų knygų parodoje pamatytume, kad tarp tų leidyklose užsigulėjusių tomų yra tikrai vertingų, įdomių, dailių veikalų. Ne vienas jų (kad ir kaip yra sumenkėjęs domesys lietuviška knyga išsivijoje) galėtų praturtinti dažno lietuviu inteligento biblioteką.

Neabejotinai į neišparduodamų knygų kilnojimą parodą egzemplioringą prisiųsti

neatsisakytų jokia leidykla. Prie eksponuojamos knygos turėtų būti nurodomas tiražas ir kur ją galima įsigyti, gal net papiginta kaina. Tiražo skaičius rodyte rodytų, koks jis kuklus mūsų knygų leidyboje.

O kas gali žinoti, gal kelios iš tų užsigulėjusių knygų ilgainiui pasidarys labai retos. Tuo tiki tie, kurie tiki, kad Lietuvai ir lietuviams (ten ir čia) dar lemta ilgai, ilgai egzistuoti kultūros pasaulyje. Kultūros pasaulio sąranga yra kur kas patvaresnė už fizinio. Tai įrodo mūsų tautos stebuklingas dvasinis atgimimas 19 amžiuje.

Sunku būtų pasikelti iš sulenkėjimo ir rusinimo dumblo, jei mūsų kaime nebūtų išsaugota lietuviško žodžio galia. Žodis pateko į knygas, nes buvo magiškas. Juo buvo skelbiama Lietuvos laisvės idėja, valstybės nepriklausomumas. Juo buvo ugdomas ir mūsų kultūrinis gyvenimas.

Šiandien negalime atskirti lietuviško žodžio nuo knygos, nes kaip tik jos pastraipose jis yra išlikęs tikslus, gajesis, gražesnis. Mūsų kasdienė kalba, kalbama svetur, yra geroji apšepusi, apibrizgusi, nusagstyta svetimžodžiais. Tai suprantama, ir niekas niekam dėl to neprieikštauja. Visgi yra knygos, kur žodis

Žvejų trobelės Kuršių Nerijoje, iš kurios kilęs mokslininkas, poetas ir lietuvių rašytojas Liudvikas Rėza.

Su knyga iš Lietuvos

XX a. lietuvių dailės istorija

JONAS RŪTENIS

Ingrida Korsakaitė, Irena Kostkevičiūtė, Jonas Mackonis, Laima Petrusėvičiūtė, Augustinas Savickas, Jaratė Savickaitė, Apolonia Valiuskevičiūtė ir Zita Žemaitė. XX a. lietuvių dailės istorija, 1900-1940. Dailininkas — Vilijus Ambrazevičius. Vilnius: Vaga, 1982-1983. I tomas — 328 psl., II tomas — 506 psl.

Tai dviejų tomų veikalas, parengtas Lietuvos TSR Mokslų akademijos istorijos instituto menotyros skyriaus dailėtyrininkų ir jiems talkinusių autorių. Pirmas tomas, išleistas 1982 metais, turi 328 puslapius, o antrasis, išleistas 1983 metais, turi 506 puslapius. Veikalas apima 1900-1940 metų laikotarpį. Kiekvienam tomui vadovavo redakcinės kolegijos. Abiejų tomų atsakingoji redaktorė — Ingrida Korsakaitė.

Pirmajame tome nagrinėjamas 20 a. pirmųjų dešimtmečių laikotarpis. Be įvadinio ir kitų straipsnių nagrinėjama atskirai: tapyba, skulptūra, grafika, tautodailė, scenografija ir kažin kodėl specialiai išskiriama — „Vilniaus krašto lietuvių dailė“, o pabrėžtinai — „Dailės organizavimas tarybų valdžios laikotarpiu, 1918-1919 m.“ (I. Kostkevičiūtė). To paties metodo laikomasi ir antrajame tome, kuris apima tik ketvirtąjį 20 a. dešimtmetį. Yra ir įvairių priedų: Lietuvos dailininkų kolektyvinės, grupinės ir personalinės parodos Lietuvoje, iliustracijų sąrašas, santraukos rusų ir anglų kalbomis, pavarčių rodyklė, santrumpos ir turinys.

Apžvelgiant tapybą, skulptūrą, grafiką bei scenografiją išsamiau paliečiami tik iškiliausieji dailininkai, visi kiti trumpai ar tik vienu kitu sakiniu. Tuoj pat ir akis krinta, kad paminimi visi mirę dailininkai ir tie, kurie, kaip iš pateiktamos medžiagos matyti, yra buvę šiekie tokie revoliucionieriai, jiems prisegus, be jokių nuopelnų, didžiojo baubo — buržuazijos epitetą. Pasigendama ir nagrinėjamųjų dailininkų asmeninių nuotraukų, o nere-tai ir jų darbų reprodukcijų. Pirmajame tome iš užsienyje gyvenančių ar gyvenusių dailininkų minimas tik Adomas Varnas. Antrajame tome: Adomas Galdikas, Viktoras Petravičius, Vytautas K. Jonynas, Viktoras Vizgirda, Paulius Augius, Viktoras Andriusis, Adolfas Valeška, Česlovas Janušas, Jokūbas Dagys, Vytautas Kašuba, Telesforas Valius ir Juozas Bagdonas.

Aplamai paėmus, reikia džiaugtis, kad atlikta labai didelė ir vertingas darbas, žinoma, kiek tai derinasi su tarybinės buities metodologija. Veikalas gausus iliustracijomis: juoda — balta ir spalvotom reprodukcijom (16 — pirmame tome, 48 — antrajame). Spalvotos reprodukcijos neperduoda originalų spalvų, nes tai pigios dvitonišės arba toninės reprodukcijos. Tiesa, jos spausdintos ant specialaus popieriaus, bet toli gražu neprilygsta Vakarų pasaulio technikai. Tačiau įspūdis geras. Gal kartais ir pateisinamas, jei nebūtų pabrėžiama pretenzija į tobulę.

Dailininkų, skulptorių, grafikų ir scenografų gyvenimų apybraižose per daug tuščiažodžiavimo, per daug palyginimų su tarybinėmis galiomomis machinacijom, daug įvairių citatų, bet maža biografinių bruožų, pagal kuriuos būtų galima susidaryti vaizdą, kodėl gi to ar kito

dailininko kūriniai tokie, o ne kitokie. Taip pat trūksta meniškojo nagrinėjimo, o pasitenkinama tik pripuolamais kalambūrais ir aprašomojo pobūdžio teigimais. Tas dailėtyros mokslinė vertė menkina ir veikalas pasilieka tik kaip vertinga ir gausi medžiaga dailėtyrininko studijoms. Tuo, žinoma, netaikomas joks užmetimas dailėtyros specialistams Lietuvoje, čia daugiau ar mažiau kaltas pats buitės pradai, iš kurio, kaip iš užburto rato, „rojaus“ šalis vis dar neišsikapsto.

Yra veikale ir tikrai būtinų ir net juokingų kalambū-rų. Štai, 1918-1919 m. laikotarpiu, tuoj po Pirmojo pasaulinio karo, vos kelis mėnesius „gyvavusiai“ Kapsuko valdžiai priskiriamas susirūpinimas daile. Vienas kitas raštelis, kilęs iš nežinojimo, kas veikti ir kaip čia dar viskas bus, pavadinamas dekretu, Lietuvos laikinosios revoliucinės darbininkų valdžios ir vargingųjų valstiečių valia. Aiškinti visą tą politiką čia nėra reikalo. Kelis puslapių straipsnis „Dailės organizavimas tarybų valdžios laikotarpiu, 1918-1919 m.“ tėra XX a. lietuvių dailės istorijos balastas.

Būdingiausias kalambūras tai tarybinės dailės pranašumas. Todėl rašoma: „Estetiniai buržuazijos interesai turėjo aiškų klasinį pobūdį. Oficialiojoje dailėje vyravo paradiskumas, buržuazinės tikrovės idealizavimas, tautinis romantizmas, Lietuvos praeities kultas, nacionalinės ir klerikalinės idėjos“ (m. pabr. - J.R.). Šitaip ta didžioji didžiojo brolio yla ir išlen-da iš maišo — parodo, kaip, pagal pacituotą „litanią“, ar reikėjo tą dailės istoriją pasiūti. Tenka džiaugtis ir tuo. Ką gi darysi, nes tai nemažas ir, galima sakyti, retas įnašas į lietuvių dailės lobyną. Visa XX a. lietuvių dailės istorija kvepia tarybine politika, bet kiekvienas menininkas ar Vakarų kultūron jaugės skaitytojas, reikia tikėtis, ir čia, ir Lietuvoje, labai lengvai atskirs tas šiukšlėtas sankrovas ir lietuvių menininkus paliks parnaso šviesybėse...

Jonas Sileika Jaunos bavarės portretas (1912) Iš knygos „XX a. lietuvių dailės istorija, 1900 — 1940“.

Scena iš Kazio Bradūno-Dariaus Lapinsko operos „Dux Magnus“ premjeros Toronte 1984 m. rugsėjo mėn. 1-2 d. Priekyje, dešinėje: sol. Gina Čapkauskienė ir sol. Rimas Strimaitis. Nuotr. Jono Kuprio

Keista dar, o tai turbūt irgi kalambūras, kad Lietuvoje tėra tik tarybinė dailė. Kito-kios, girdi, nei su balana pasi-šviesdamas nerasi. Pats naujausias „izmas“ — socialistinis realizmas. Tarpais atlyžtant, o, žiūrėk, ir vėl sucementuojamas, kuris tačiau buvo ir liks joks menas. Tai tik režimo, propa-gandos, individo suniekini-mo, laisvės atėmimo ir kito-kių pragariškų išmisių išdava. Amatininkas už duonos žiauburį ar tariamas, parsida-vindamasis dailininkas, priedui dar ir už garbę, piešias kiaulių šėre-jas, veršukų prižiūrėtojas, darbo didvyris ir, jeigu malo-nė, tai ir valdančiųjų išbliz-gintus portretus — joks menininkas. Taip buvo ir yra visuose režimuose. Bet kur laisvė, kur pakopa, kilimas, vidujinis menininko „as“? Kur šitie dalykai, pagal M. Gorkį, kuris sakė, kad „būtis, žanras — viskas tai gerai. O kur svajonė? Kur svajonė ir fantazija?“

1932-1933 metais visa tai emė klestėti ir augti. Arsinin-kai ir kitokie revoliucionieriai nesukilo, kaip kad bandoma įrodyti tarybiniais metodais, prieš tautą ar valdžią — jie kėlė balsą už pažangą, smer-kė amatininkiskumą ir ugdė svajonę ir fantaziją... To dėka iki pat šiai dienai svajonė gyva. Kasdien vis auganti ir tarpstanti. Yra Lietuvoje ir mūsų amatininkų, bet

nemažai ir naujos, priaugan-cios kartos, tikrąja to žodžio prasme, dailininkų. Ir kaip to reikalo neraitysi, o tenka pripažinti, kad arsininkų ir kitų sukilėlių (tarybinio leksikonu — „tarybinio meno puoselėtojų“) įtaka tebėra gyva ir vis kaskart į aukštes-nes pakopas besiveržianti. Ir vėl kalambūras: jei sudėtum krūvon anų sukilėlių darbus su dailininkų darbais Lietu-voje, joks specialistas nepasakytų, kuris čia tary-binis, o kuris „buržuazinis“. Jei liejamas ant vandens malūno vanduo, tai tegul jis būna krikščijamas politika ir „rojum“, bet neikrikštykime tuo pačiu, nešvestu, vandeniu meno.

To, žinoma, prie dabartinių sąlygų XX a. lietuvių dailės istorijoje išvengti nebuvo gali-ma. Kitaip jokia istorija nebū-tų išvėdus dienos šviesos.

Ta pačia proga mintyje ir vėl tas pats, jau keltas kalusi-mas — t.y. mūsų, čia, išeivi-joje, dailės istorijos klausimas. 10,000 tautiečių Australijoje į šį klausimą, kad ir kukliai, jau atsakė, išleis-dami dailės leidinį. Mūsųose kol kas tyla. Lietuvių daili-ninkų išeivijoje leidinio reika-lų kreipimasis į Lietuvį dailiojo meno institutą kol kas be atgarsio. Algimanto Kežio Lietuvos dailininkas išeivijoje išleistas sąrašas tėra vienintelis, visus dailininkus apimantis leidinys. Visos lietuvių dailininkų sąjungos bei sambūriai nutilę ir tik pavadinimuose gyvi. Tiesa, per klaidą praleistoji Ameri-kos lietuvių dailininkų sąjun-ga reagavo, kad ji tame sąjun-gų išvardinime nepaminėta, bet su pastaba, kad tokio lei-dinio nereikia, o reikia kažin kokio sandėlio — tadgi reikala gramzdina pasmerkimui. Tačiau belstis reikia. Jau trečią kartą keliant šį klausimą, reikia tikėtis, kad turint pretenzingas dailininkų sąjungų vadovybes, LB Kultū-ros tarybą ir Lietuvį dailiojo meno institutą, kuris pakeitė Lietuvį dailės institutą, jo pirmininkui dail. A. Valeškai kapituliavus, gal dar bus proga iš to akligatvio išeiti į viešumą.

Tikiu, kad taip bus ir kur nors gims pionierius, kaip anksčiau kun. Algimantas Kežys, ir šį reikalą pajudins iš nevilties taško. Tikiu taip pat, kad viso laisvojo pasaulio lietuviai dailininkai rimtam darbui pritaris. Tuo pasikliaudami, stebė-kime ateities iniciatorius, kurie pasiels panašiai kaip ano meto poetai reagavo išleista knyga, atsakydami į okupuotoje Lietuvoje išleistą Lietuvos poezijos antologiją. Garbė tiems, kurie šiuo pavyz-džiu paseks.

Liudvikas Rėza

(Atkelta iš 1 psl.)

aiškesnė riba. Savaimė aišku, visai kitokioj politinėj aplinkoj gyveno ir veikė Prūsų lietuviai XVIII amž., Herderio ir jaunojo Goethės laikais. Rėzai XIX amž. teko eiti jau kur kas aštresnio pagrindo taku. Dviejų kultūrų samplaikoj jam teko ir laviruoti. Iš to bus atsiradusi ir ta „painios asmenybės“ charakteristika, kai kieno taikyta Rėzai, stovinčiam ant dviejų kultūrų ribos.

PASTABOS

- (1). Cit. iš Br. Stockus, Rėzos charakteris ir jo lietuviybė (Athenaeum, V t., 22 psl.). Rėzos autobiografijai buvo įrašyta, kad gimęs 1777.6.9, ir tos datos laikėsi ir ankstyvieji jo biografai J. Oesterreich ir Fr. W. Schubert (plg. J. Eretas, Rėzos gimtinė, 159 psl.).
- (2). T. p.
- (3). V. Biržiška, Aleksandrynas, I t., 234 psl.
- (4). T. p., II t., 328 psl.
- (5). 111 psl.
- (6). Lietuvių enciklopedija, XXV t., 193 psl.
- (7). L. Rėza, Lietuvių liaudies dainos, I t., XIII psl.
- (8). J. Eretas, Rėzos santykiai su Goethe (Athenaeum, IX t., 1 psl.): „... iš gimimo kuras, savo kultūra — vokie-tis, o apsisprendimu — lietuvis“. Taipgi to paties aut. Rėzos gimtinė Karvaičiai ir jų poetai, 160 psl.
- (9). Br. Stockus, Rėzos charakteris ir jo lietuviybė, op. cit., 22 psl.
- (10). K. Forstreuter, Die Herkunft von Johannes Rhesa und Martin Ludwig (Jedimin) Rhesa (Zeitschr. fuer slav. Philologie, XIV, 1937, 27-28 psl.).
- (11). T. p.
- (12). A. Jovaiša, Liudvikas Rėza, 16 psl.
- (13). Paskelbta Tautoje ir žodyje, 1931, VII, 305-307 psl., ir Rėzos dainose (M. Biržiškos), 1937, II, 104 psl.
- (14). Grimm, Kleinere Schriften. Berlin, 1869, IV, 161 psl.
- (15). L. Rėza, Lietuvių liaudies dainos, I t., XVI psl.
- (16). Br. Stockus, op. cit. 28 psl.

PANAUDOTA LITERATŪRA

- Biržiška, Vaclovas. Liudvas Rėza. (Aleksandrynas, Chicago, 1963. II t. (XVIII-XIX amž.), 328-342 psl.).
- Eretas, J. „Rėzos gimtinė Karvaičiai ir jų poetai“. (Athenaeum. Kaunas. VIII t., 1937, 154-166 psl.).
- Eretas, J. „Rėzos santykiai su Goethe“. (Athenaeum, Kaunas. IX t., 1938, 1-55 psl.).
- Forstreuter, Kurt. „Die Herkunft von Johannes Rhesa und Martin Ludwig (Jedimin) Rhesa“. (Zeitschrift fuer slavische Philologie, XIV, 1937, 27-28 psl.).
- Gudaitis, K. „Rėza“. (Lietuvių enciklopedija. XXV t., 1961, 193-195 psl.).
- Jovaiša, Albinas. Liudvikas Rėza. Vilnius, 1969.
- Nadgof, Rudolf. Das Memelland in seiner Dichtung. Memel, 1935.
- Rėza, Liudvikas. Lietuvių liaudies dainos. Vilnius, 1958-64. 2 t. I t. paruošė J. Jurginis ir B. Kmitas, II t. A. Jovaiša.
- Skrupskelis, Ignas. Lietuviai XVIII amžiaus vokiečių literatūroje. Roma, 1967. (Vertimas iš vokiečių k.).
- Stockus, Br. „Rėzos charakteris ir lietuviybė“. (Athenaeum, Kaunas. 1934, 1-33 psl.).

Žmogaus darbas tai gamtos suantgamtinimas.

M. Unamuno

Londono „Times“ apie Dux Magnus

Londono laikraštis „Times“ 1984 m. rugsėjo mėn. 4 d. įsidėjo savo Šiaurės Amerikos kritiko Frank Lipsius straipsnį Dariaus Lapinsko - Kazio Bradūno operos „Dux Magnus“ premjeros proga. Autorius iš pradžių pažymi, kad Lietuvos šventoje — šv. Kazimie-ro 500 metų mirties sukaktis yra lietuvių švenčiama visame pasaulyje, išskyrus pačią Lietuvą ir kad tuo metu Toronte vykstančiame Pasaulio lietuvių katalikų kongrese, kaip iškilmių kulminacija, pastatyta operos, pagrįstos šv. Kazimiero gyvenimu, premjera. Jos kompozitorius — Chicago lietuvis Darius Lapinskas, anksčiau dirigavęs Stuttgarte, Tuebingeno ir Luebecko operų kompanijoms.

Trumpai supažindindamas skaitytojus su šv. Kazimiero gyvenimo bruožais, kritikas aptaria operos vedamąją mintį, kaip jungti šventojo gyvenimo su Lietuvos istorija, išryškinančia, kad tikrasis kankinys yra pats Lietuvos kraštas. Tais laikais Lietuva stovėjo Europos kryžlelėje, ne jos periferijoje. Didysis jos nepriklausomybės laikotarpis buvo prieš pat Kazimiero mirtį, prieš 501 metus, bet po to istorija, atrodo, tapo nesibaigiančia, nelemta kova prieš Rusiją. Kazimiero duoklė tai kovai buvo jo stebuklingas pasirodymas vienam mūsų su rusais ir raginimas savo tautiečius drąsiai eiti į kovą — kelios dešimtys metų po jo mirties.

Gregorinis giedojimas, liaudies dainos ir modernioji politonalija yra „Dux Magnus“ operos integralios dalys. Opera transformuoja pamaldų, bet antiherojišką šventojo gyvenimą į kankinio aureolę užsitarnavusi. Paskelbtas šventuoju vos tik 50 metų praėjus nuo jo mirties, kadangi jis dėvėjo asutinius rūbus, praktikavo celibatą ir įvykdė daugelį jam priskirtų stebuklų, Kazimieras greitai tapo simboliu Lietuvos per amžių amžius besitęsiančios kovos prieš Rusiją, ypač jam pasirodžius mūsų prie Polocko 1518 metais.

Kritiko interpretacija, ši opera perkelia Kazimiero gyvenimo įvykius į siurrealias scenas. Čia Kazimieras tartum pavirsta kariu ar partizanų, atėjusių iš skirtingų erų, arba kai jis paklauso Lietuvos kaimo mergaitės prašymo: „Tik pažiūrėk. O kaip tu

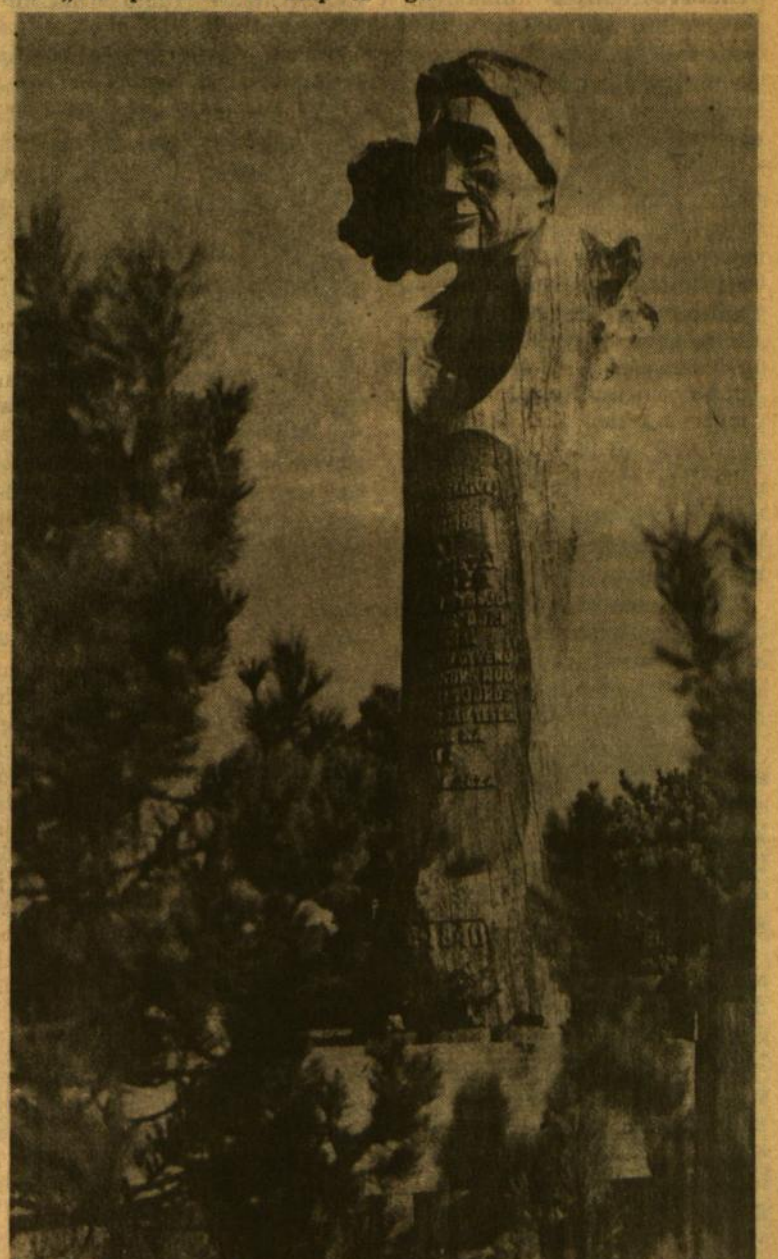
jiems esi reikalingas“. Finalinė scena mums primena vėliausią Lietuvos pažeminimą. Sovietai, bandydami sunaikinti lietuvių katalikų tikėjimą, išgabeno Kazimiero karstą iš Vilniaus katedros į priemiestį. Operos finalinėje scenoje susibūrę lietuviai iš viso pasaulio grąžina numylėto šv. Kazimiero sidabrinį karstą ten, kur jis turėtų būti.

Operos vadovybė šiam spektakliui surinko talentingų lietuvių solistų, dirbančių su orkestrais ar operomis dviejuose kontinentuose: Laima Rastenytė — mecosopranas, dainavusi su Stuttgarte ir Antioquia simfoniniais orkestrais, Slava Žiemelytė iš Kanados Operos kompanijos, Santa Fe Operos veteranas tenoras Roger Scanlan. Pasaulio lietuvių katalikų kongresas skyrė 100,000 dol. šiam pastatymui, kurį realizavo Naujoji Chicago operos kompanija Toronto Ryeson teatre.

„Dux Magnus“ turi kai kurių paviršutinių panašumų į kitas Rytų Europos tautines operas, parašytas praėjo šimtmečio viduryje, kurių veikėjai, apsirėngę kaimietiškais kostiumais, dainuoja patriotines dainas. Kai dauguma Rytų Europos kraštų dabar geriau gyvena, negu tada kai tos operos buvo rašytos, Lietuva tikrai užsiplėnė tos užuojauta persunktos atmosferos, kurią ši opera išreiškia.

• Akiračiai nr. 7 (1984 liepa). Mėnesinis laikraštis, leidžiamas Viewpoint Press, Inc., 6821 S. Maplewood Ave., Chicago, IL 60629.

Siame Akiračių numeryje Zenonas Rekašius išvalgiai komentuoja šios vasaros Tautinių šokių šventę straipsnyje „Garbė ir garbėtroškos“, iškeldamas seniai pribrėndusį reikalą mūsų tautinių iškilmių struktūrą reformuoti. Kiti įdomūs numerio straipsniai: Alinos Staknienės A. Pociaus novelistikos studija, Slawomir Mrozek apsakymo „Paskutinytis teismas“ vertimas, Alg. T. Antanaičio mintys apie geras ir blogas recenzijas, Nijolės Tumėnienės dail. Viktoro Vizgirdos tapybos apžvalga, perspausdinta iš Literatūros ir meno 1984 m. kovo mėn. 31 d. numerio, pokalbis su A. Pakalniškiu, Plungės autoriumi, apie Lietuvos žydų tragediją, Der Spiegel išspausdinto L. Olšvango straipsnio proga.

Paminklas poetui Liudvikui Rėzai, kilusiam iš Karvaičių kaimo Kuršių Nerijoje, kurį užpustė Nerijos smiltys. Skulptorius E. Jonušas.

Ištikimas Lietuvai ir sau

Prof. dr. Vytauto Vardžio
60 m. gimtadienio proga

JUOZAS KOJELIS

Prieš ketvirtį šimtmečio, lyg praplėsdamas ateities nežinomybės dangą, jaunas, neseniai politinių mokslų daktaro laipsnį gavęs *I Laisvę* redaktorius Vytautas Vardys savo paties redaguojamame žurnale rašė: „Reikia pažymėti, jog naujam pasauliui, kuris ginklų teroro balansu bandys išlaikyti taiką, mūsų veikla turės būti ilgos distancijos bėgimo. Tai reiškia, jog galutinio tikslo — Lietuvos laisvės dar ilgokai nepasiekim ir reikės tenkintis antriniais tikslais. Ir didžiosios pasaulio valstybės, prieš naudodamos ginklus galutiniams nesutariams išspręsti, bandys viena kitą nugalėti neginklinėmis priemonėmis, kurių tarpe idėjinis (vadinamas psichologiniu karu) metodas vis didėja savo reikšme ir naudingumu“.

Idėjinę veiklą jis tada aptarė taip:

„Idėjinė veikla niekad nepasiekia galutinio tikslo, kaip jo nepasiekia nei diplomatinė, nei politinė veikla, atskirai paėmus. Idėjinė veikla yra tik viena iš priemonių. Jos tiesioginis tikslas — ne nugalėti, bet informuoti, apšviesti, palenkti žmones savam reikalui. Jei tų artėjančių, ne galutinių, tikslų pasiekimas, idėjinė veikla jau save pateisina“.

Kai šiandieną pasaulio taika palaikoma tik atominio teroro baime, o lietuviškoje visuomenėje kai kas priešinasi mokslui, meno ir sporto „supolitinimui“, jaunas dr. Vytautas Vardys prieš ketvirtį šimtmečio metė drąsiai, avangardinę mintį „idėjinį karą reikia jungti mokslui“.

Vardys tarp idėjinės kovos ir lietuviškos propagandos deda lygybės ženklą, dėl ko piktinasi mūsų „taikos balandėliai“, o propagandą tuoj pat suriša su Goebbelsu. Vardžiui lietuviška propaganda yra *šventos tiesos* skleidimas. Todėl jis sako, kad „reikia daugiau atkreipti dėmesį į studijines veiklos išvystymą, kad per studijų darbą pasiekus opiniją formuojantį elitą“. Todėl „propagandinės kovos suorganizavimas, sutikslinimas ir suintensyvinimas turėtų būti pačiu svarbiausiu mūsų visuomenės atsakymu į šių metų maskvinį vainikavimą lietuvių tautos kalvarijos vainiku“. Maskva tais metais minėjo 20 metų sukaktį nuo Stalino įvykdyto Lietuvos „išlaisvinimo“ iš nepriklausomybės. (Visos citatos iš *I Laisvę*, 1960, nr. 21.)

Išpareigojimas sau

Kai straipsniuose ar rezoliucijose skaitome ir paskaitose girdime kartojant „reikia“ daryti tai ir tai, paprastai tas „reikia“ taikomas kitiems, o ne sau. Vardys, nurodydamas į reikimą išvystyti studijinę veiklą, primena tai kitiems, bet labiausiai pats sau. Ir tą savanoriškai priimtą įsipareigojimą jis visą šimtą ketvirtį dirba su intelektualine atsakomybe ir rezistencine aistra.

Savo gimimu Vardys nepriklauso vadinamai „sukiliminei kartai“. 1941 metų sukilimas užtikio jį dar nesulaukus 17 metų (gimęs 1924 m. rugsėjo 2 d.), tačiau dvasiniai subrendo ir intelektualiai išaugo Lietuvos rezistencijos poveikyje. Iš Lietuvos pasitraukęs į tremtį, tiek visuomeninėje veikloje, tiek mokslinėje kuryboje jis tapo vienas iš ryškiausių rezistencinės intelektualios kartos atstovų šalia Maceinos, Brazaičio, Girniaus, Damušio, Ivinskio...

Pirminės aukštosios studijos rodo, kad savo prigimtimi Vardys buvo linkęs į grynusius humanitarinius mokslus — filosofiją ir literatūrą. Jaunystėje rašė eilėraščius ir noveles. Atvykęs į Ameriką, pakrypo į politinius mokslus ir formalias studijas baigė politinių mokslų daktaro laipsniu. Tik jis pats galėtų pasakyti, kodėl tą postų padarė, tačiau su pagrindu būtų galima spėti, kad suvokimas trūkumo studijinėse veiklose Lietuvos laisvės labai galėjo jį ta linkme pastūmėti.

Išgijęs doktoratą ir pradėjęs dėstyti Wisconsin universitete, mokytojo darbu nesitenkino. Įvai-

rių mokslo ir finansinių institucijų pilnai ar dalinai remiamas, vykdė mokslinius tyrimėjimus, rinko medžiagą knygoms, moksliniams straipsniams ir studijoms. 1968 m. persikėlė dirbti pilnu profesoriumi į Oklahomos universitetą ir pakartotinai profesūros buvo išrenkamas politinių mokslų skyriaus vedėju. Penkerius metus jis buvo Oklahomos universiteto Miunchene įkurto Rusų kalbos ir sovietų studijų centro direktorium, pusmetį dirbo Harvardo universiteto Rusų tyrimo centre.

Studijomis ir tyrinėjimais gausiai sutelktą medžiagą Vardys naudoja savo mokslinėje kuryboje, ir šiuo metu yra tapęs akademiniam pasauliui žinomu Sovietų Sąjungos ir Baltijos tautų problemų autoritetu. Šalia kelių knygų, jis yra paskelbęs jau prie šimtinės ribos artėjantį skaičių mokslo straipsnių, studijų, esė, knygų apžvalgų. Savo darbus spausdino *The American Political Science Review*, *Problems of Communism*, *Foreign Affairs*, *Review of Politics*, *Russian Review*, *Journal of Central European Affairs*, *Res Baltica*, *Slavic Review*, *Osteuropa* (Vokietijoje), *International Review of History and Political Science* (Indijoje), *Lituanus*, *Aidai*, *I Laisvę*, *Draugas*, *Tėviškės Žiburiai*, *Lietuvių enciklopedija* ir kitur.

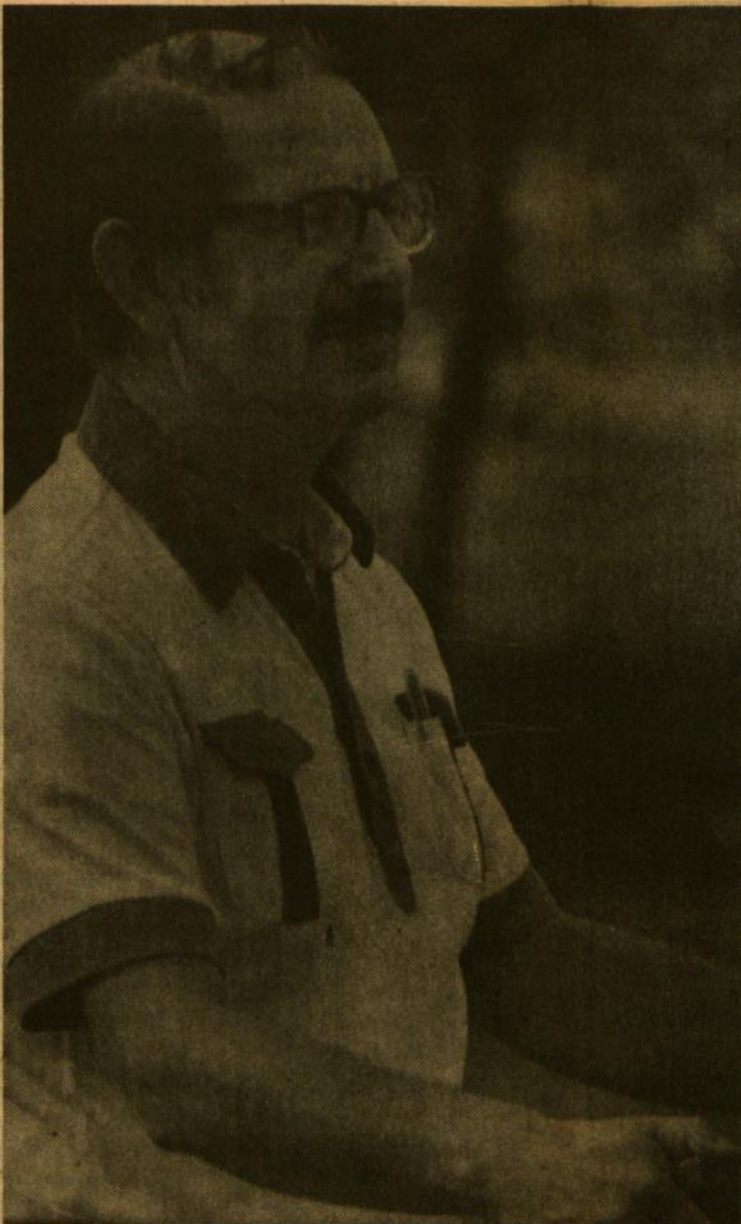
Iki prof. Vardžio knygų ir studijų pasirodymo, lietuvių autorių literatūra anglų kalba Baltijos valstybių ir Sovietų Sąjungos klausimais buvo gan menka. (Išimtį sudarė Alberto Tarulio knygos ir moksliniai straipsniai). Vardys šioje srityje atliko beveik pionierišką darbą. Sutelkęs bendradarbių kolektyvą, suredagavo *Lithuania under the Soviets*, kurią 1965 m. išleido Praeger leidykla. Daugiau negu trečdalis tos knygos parašė pats redaktorius. Čia duotos originalios nepriklausomybės laikotarpio analizės ir turbūt pirmą kartą anglų kalbą pasauliui pilnai atidengtas Lietuvos okupavimo ir Lietuvos okupacijos vaizdas ir ypač išryškintas lietuvių tautos pasipriešinimas vokiečių ir rusų okupacijoms.

Vardžio *The Catholic Church: Dissent and Nationality in Soviet Lithuania* 1978 m. išleido East European Quarterly serijoje „East European Monographs“. Tai veikalas, kuris susilaukė amerikiečių akademinuose sluoksniuose rimto dėmesio, o Rand korporacijos mokslininkas, Sovietų Sąjungos ir Baltijos valstybių klausimų ekspertas Alex Alexiev jį pavadino pačiu svarbiausiu iki šiol išleistu veikalu Lietuvos klausimui pažinti.

Beveik ironiška, kad šis mokslinės erudicijos paruoštas ir originalios medžiagos gausas sukaupęs veikalas lietuvių visuomenėje niekas neruošė knygos sutiktųjų (išskyrus, rodos, Chicago) nei autoriaus užsitarautų pagerbimų, kaip praktikuojama kai kuriais kitais atvejais. Pasitenkinta viena kita recenzija ir paminėjimais naujų knygų sąrašuose. O iš tikro kas nors turėjo pasirūpinti, kad šis pirmaeilis veikalas būtų prieinamas visiems bent didžiosiomis Vakarų kalbomis kalbančiai publikai. Lietuviškoji knygos versija irgi būtų reikalinga, nes praturtintų negausią mokslinę politinę lietuvių kalba literatūrą, kuri turėtų pasiekti ir okupuotos Lietuvos žmones. (Maskvoje vykusioje amerikiečių knygų parodoje Vardžio veikalas nebuvo leistas išstatyti.) Dar ir dabar nebūtų vėlu tai padaryti, jei turtingų fondų resursai būtų nukreipti ne kai kada garbės nedarantių premijų, o tautos laisvei reikšmingų darbų kryptimi.

Organizacinėje veikloje

Studijų dienomis Vokietijoje ir Amerikoje ir profesoriaudamas Wisconsin universitete, Vardys dalyvavo visuomeninėje veikloje, ideologiškai artimiausiai sutapus su ateitininkais. Yra buvęs Mokeleivių ateitininkų ir Studentų ateitininkų sąjungų pirmininkas, Ateitininkų Federacijos tarybos pirmininkas,

Prof. dr. Vytautas Vardys kalba vienoje Lietuvių Fronto bičiulių studijų savaitėje Dainavoje, Manchester, Mich.

Nuotrauka Vytauto Maželio

Ateities redaktorius. Nuo studentavimo laikų Vokietijoje priklausė Lietuvių Fronto rezistenciniam sąjūdžiui, buvęs Tarybos narys ir *I Laisvę* redaktorius. Visur, kur tik Vardys dalyvavo vadovaujantiose pozicijose, paliko kurybingus veiklos pėdsakus. Šiomis organizacijomis Vardys priklausė ir dabar, nors giliai įsitraukęs į mokslinį darbą. Jis kviečiamas su paskaitomis į suvažiavimus, kongresus, studijas. Kaip Sovietų Sąjungos ir Baltijos valstybių klausimų ekspertas Vardys pasirodo moksliniuose forumuose ne tik Amerikoje, bet taip pat Europoje ir Azijoje.

Iš bendrinčių lietuviškų ir baltiškių organizacijų Vardys dirbo Lietuvių studentų sąjungoje (Lietuvių studentų sąjungos Amerikoje vienas iš organizatorių ir pirmasis pirmininkas) ir Association for the Advancement of Baltic Studies (buvęs pirmininkas).

Prie visuomeninės veiklos reikia priskirti jo gausybę straipsnių kultūrinėmis, politinėmis ir ideologinėmis temomis daugelyje lietuviškų laikraščių ir žurnalu. Vardys yra vienas iš tų spaudos žmonių, kurie, jo paties žodžiais, „nebijoti kalbėti apie jautrius dalykus“. Neprasilenkdamas su minties atsakomybės jausmu, Vardys yra rašęs ir kalbėjęs apie „jautrius dalykus“ ir iš Lietuvos nepriklausomo gyvenimo laiko-

tarpio, ir iš tremties. Savo plunksna ir savo gyvu žodžiu Vardys skaitytojams ir klausytojams imponuoja turiningom ir originaliom mintim, disciplinuota forma, giliu dėstomo dalyko pažinimu ir keliamų problemų aktualumu.

Prof. dr. Vytauto Vardžio, pasiekusio 60 metų amžiaus ribą, aptarimui gal geriausiai tiktų prof. Juozo Brazaičio žodžiai: „Žmonių su aukos dvasia, žmonių, rezistuojančių prieš niveliuojančią oportunistinę aplinką, paprastai yra mažuma... Bet jų yra, ir jie yra druska. Juos parodys ir jau rodo jų realūs darbai — šiuo tarpu veržiamasis ir kitas tautos ir Amerikos intelektualinį gyvenimą ir formavimąs Lietuvai palankios opinijos bei skelbimas faktų tose intelektualinėse sferose, kurios šiuo metu kaip tik mažiausiai palankios Lietuvos reikalui“ (Vienų vieni, p. 360).

ATITAIŠYMAS

Draugo priedo 1984 m. rugsėjo mėn. 8 d. laidoje, naujų leidinių apžvalgoje, *Aidų* žurnalo nr. 4 (1984) paminėjime buvo palikta korektūros klaida. Pirmosios pastraipos paskutinis sakinytis turėjo būti: „Dr. Juozas Girnius skelbimas faktų tose intelektualinėse sferose, kurios šiuo metu kaip tik mažiausiai palankios Lietuvos reikalui“ (Vienų vieni, p. 360).

Ateitininkų Federacijos Reino konferencijos metu 1947 metais Vytautas Vardys buvo dar studentas (3-čias iš dešinės užpakalinėje eilėje). Iš kairės (užpakalinėje eilėje) matyti: Stasys Barzdukas, Julijonas Būtenas, prof. dr. Zenonas Ivinskis, J. Pažemėnas, dr. Adolfas Damušis, neatpažintas

asmuo, dr. Juozas Girnius, Vytautas Vardys, Vincas Natkevičius, Vytautas Vaitiekūnas. Priekyje: neatpažintas JAV karinis kapelionas, kan. Feliksas Kapocius, prof. dr. Antanas Maceina.

Nuotrauka Vytauto Maželio

Alfonsas Tyruolis

MANO FRONTE

Kada mano fronte ramu
Ir tylu, nieko naujo —
Kyla saulė visu skaistumu
Už barjerų, už žemės pusiaujo.

Ir giesmelę ankstyvą girdžiu,
Kurią tegirdėjo (atleiskit) artojas,
Ir dabar skundo aidu graydžiu
Ji širdy dar kartojas, kartojas.

Ir dega aguonos, liepsna
Jos veidą nutvieskia lyg naktį,
Ir kaip laužas išblėsus diena
Įsikuria, pradeda degti.

Ir šnera ir šnekasi varpos gyvai,
Lyg samokslą, žygį jos ruošia;
Šnarėjimo šito lemtingi žavai
Kaip qžuolas audroj suošia.

Ir kai kalba didieji visi,
Kad miršta mūsų žemė mažoji
Ta giesmė, ta liepsna, šlamesys
Man tik pergalės dainą dainuoja.

TĖVIŠKĖS VASARA

O vaiki,
Mano vasara, tu!
Kiek gyvybės teiki
Iš pilnybės krūtų!

O palik —
Neišsek amžinai!
Tu viena, tu vien tik
Vaiko norus žinai.

Iš tavęs
Tavo saulės gimiau.
Tavo meilė teves,
Kur buvau ir pirmiau.

AUKSO ŽVILGIS

Aukso žvilgis žavėjo,
Supos saulę pirmuos spinduliuos
Rytą ramų, be vėjo,
Naujo žygio keliuos.

Aukso žvilgis žavėjo,
Jo netemdė vėlav sutema,
Dieną, saulės nešėjo,
Į marias nardama.

Aukso žvilgis žavėjo,
Vien harmonijos liejos garsai.
Liepos dūzgė, kalbėjo:
Koks laimingas jisai! —

Atsiduso laukai:
Ar ilgai? Ar ilgai?

DAR TAURĖ SKLIDINA

Dar taurė sklidina,
Bet, kol baigsis diena,
Bus aukso lašai išlenkti.
Nes diena neilga,
Ir greita pabaiga,
Miršta meilė ir gėlės naktį.

Tik neliks be prasmės
Skundas mano giesmės,
Kad saulė pašviestų ilgiau
Tam, kurs pasakos jos
Sekt neliaus niekados,
Kai šešelio daugiau ir daugiau.

KAM TAS LIŪDESYS

Kam tas liūdesys, mano drauge:
Nors deimantu ašara žiba,
Ne žudančio skausmo, bet džiaugsmo
Pamilkime gyvų kūrybą.

Pažvelk tik į šviesųjį taką,
Kurs liko širdy ir nemiršta:
Jame spindi saulės viltiniai
Pro miglą, pro ūkaną tirštą.

Ir ką tavėje ji pradėjo,
Dabar tik prateški, užbaiki:
Veide tau tik šypsnio saulėto
Tamsiąją dieną tereikia.

OFELIJA

Ten prie upelio ir žilvičio,
Kur vėjas liūdną dainą suokia,
Jau paruoštas vainikas
Visos kančios sprendimui.

Vakarėj prieblandoje grėsmingai
Raudonos žaros užsikūrė.
Ji eina tyliai kaip šešėlis,
Ją, rodos, tuoj užgrius tos liepsnos.

Žilvitis graudžiai lenkias į upelį
Ir vos tik nepalūžęs jin nekrinta:
Per daug sunkus tasai likimas,
Bet aš tave dar panešėsiu.

Aldonos Stempužienės-Švedienės koncertas Santaros-Šviesos suvažiavime

Solistės A. Stempužienės koncertas įvyko rugsėjo 8 d. Tabor Farm, Sodus, Mich. priešpaskutinį Santaros-Šviesos suvažiavimo vakarą. Dviejų dalių koncertinę programą sudarė serenados — pirmoje, ir sakmės — antroje. Pirmosios minutės scenoje yra patios sunkiausios menininkui. Visų pirma todėl, kad solistas nėra gerai susipažinęs su salės akustika; antra, nežino ko laukti iš publikos, kaip bus sutikti paruošta programa. Todėl dvi pirmosios D. Lapinsko Serenados buvo lyg išskojimas kontakto tarp publikos ir atlikėjos. Kai kam šie kūriniai, parašyti neklasikinė muzikine kalba, atro-

dė ne visai suprantami. Klausytojai visada dėkingesni už rezultata, kuriame mažiausia netikrumo. Eksperimentuoti tai ne tas pats, kas sukurti. Kompozitoriaus J. Švedo „Skęstanti serenada“ aiškiai buvo artimesnė ir klausytojams įtaigiau perduota. Toliauėjo J. Brahmsio Serenada ir pirmos dalies pabaigai atlikta F. Šuberto Serenada. Tai vienas populiariausių ir dažniausiai atliekamų F. Šuberto vokalinės muzikos veikalų. Čia solistei A. Stempužienei tiksliai ir išraiškingai perteikiant romantiškuosius serenados jausmus, labai trūkdė aštrūs pianistės B. Klonovskos akompanavimas, kuris turėjo imituoti švelnius gitaros garsus, tuo būdu trūko muzikinių frazių bangavimo.

Antroje koncerto dalyje išgirdome F. Bajoro „Sakmių siuitą“. Sakmės surinko žymus lietuvių kalbininkas Kazys Būga. Prie šio vokalio ciklo norėtusi kiek plačiau sustoti. Čia solistė A. Stempužienė parodė neabejotiną meistriskumą, kurio dėka ciklas suskambėjo pilnai ir įvairiaspalviai. Labai išpopuliarėjęs Lietuvoje, šis vokalio ciklas atrado savo atlikėją ir Amerikoje. Tikime tolimesnį jo sėkmę.

„Sakmių siuitoje“ kompozitorius derina visai paprastas intonacijas, harmonijas bei ritmines figūracijas su neįprastomis, rafinuotomis. Kaip pats kompozitorius yra pasakęs, pasaulyje sudėtingumo yra per akis, ir mums nėra reikalo tai kartoti. Iš to kyla jo noras išlaikyti lietuvišką kvapą ir todėl pradėjo nuo minimalizmo, paprastumo, neprikraudamas bereikalingais dalykais, nebūdingais mūsų kultūrai.

Solistės A. Stempužienės dainavimas sudarė laisvumo įspūdį, tartum ji pati improvizavo, užtikrintai ir nesusiūkščiusi. Kartu tai padėjo atskleisti skirtingas siuitos dalis. Pirmąją dalį „Gyviai ir žmonės“ solistė atliko lyg

vienu atsikvėpimu — dainas Kurmis... Vėžys... Vieverys... Kregždė. Rimtu susikauptumu praskambėjo antros dalies „Medžiai ir žmonės“ dainos. Kodėl medžiai nebešneka... Uosis neregys... Vai gžuole. Paskutinės, trečios dalies „Velnias ir žmonės“ dainos... Velnio pokštai... Šiaučius bebaimis... Velnias reikia mergų, nepaliko abejingu nė vieno klausytojo. Solistės entuziastingai perduotas šmaikštus sakmių tekstas ir meistriskas artistiškas kumas buvo klausytojų supratas ir aukštai įvertintas. (Galima pažymėti, kad koncerto klausėsi ir pats kompozitorius Feliksas Bajoras, kuris buvo nustebintas, kaip labai solistės balsas ir atlikimo maniera atitiko tekstą ir kaip giliai ji suvokia liaudišką dainavimo būdą.) Šioje dalyje akompaniatorė buvo lygiavertė solistės palydovė. Jei pirmoje dalyje jos skambinimui trūko garsinio spalvingumo, tai antroje buvo puikus solistės ir akompaniatorės ansamblis, pasiekta didelių skaičių repeticijų.

Bisui solistė A. Stempužienė turėjo padainuoti dar tris kūrinius. Tai Zybello kupletai iš operos „Fausto“. Toliau, kaip pui ki Bizet muzikos specialistė, padainavo Carmen ariją iš to paties pavadinimo operos. Kiekvieno šiame koncerte dalyvavusio ausyje dar ir šiandien, manyčiau, skamba solistės jautriai sudainuota lietuvių liaudies daina, kurią ji turbūt išmokusi iš savo mamos.

Solistės A. Stempužienės paruoštas koncertas kelia didelę pagarbą už jos norą atšviežinti mūsų solistų programas. Žinau, kad šiuo metu solistė leidžia savo plokštelę ir rugsėjo 23 d. kviečia mus į Jaunimo centrą, kuriame atliks naują dar negirdėtą muzikinę programą. Linkime sėkmės Chicago scenoje!

Nijolė Kupstaite

Sugrįžus iš Muensterio

Belaukiant pirmos Algio Grigo plokštelės su jos dirigentu muz. Alvydu Vasaičiu kalbasi Dalia Kučėnienė

— Visai neseniai sugrįžote iš Vokietijos, kur dirigavote Vengrų filharmonijos orkestrui įrašant Algio Grigo pirmą plokštelę. Kaip pavyko?

— Pavyko labai gerai. Įspūdžiai labai teigiami. Orkestro sudėtyje dalyvavo 70 instrumentalistų pagal atliekamo kūrinio reikalavimus. Orkestro skambesys darnus ir aplamai vienetas imlus bet kokiems interpretaciniais reikalavimams. Savo darbu esame patenkinti, o to darbo vaisius netrūkusi išgirsite patys.

— Praityje teko Jums Chicagoje su vietiniais orkestrais įreikduoti keletą plokštelių, kaip Danos Stankaitės ir Chicago Lietuvių operos choro. Kuo skyrėsi šie užmojai techniškai ar praktiškai požiūriu?

— Apie skirtumus galime kalbėti tik techniskomis smulkmenomis. Orkestrai, kuriems esu Chicagoje dirigavęs, taip pat buvo sudaryti iš profesionalių muzikų. Galima būtų diskutuoti, kurioje sudėtyje pranašesni styginiai, kurioje pučiamieji ar panašiai, bet malonu buvo dirbti su abiem. Didžiausias gal skirtumas buvo grynai techniškos organizacijos. Kai mūsųose yra tekę pačiam dirigentui pasirūpinti ir gaidų išdalijimu, ir pultų sustatymu, o vienu atveju net pultų nuomavimu ir atvežimu, tai ten nuvažiavus buvo didelis skirtumas. Tereikėjo tik atsidėti muzikiniam darbui, susikaupti muzikinei interpretacijai, visas techniškas detales paliekant kitiems. O jos, iki mažiausios, buvo sutvarkytos puikiai. O kalba sunkumų taip pat nesudarė. Pirmia, reikalingi esant būti būvę galima ir angliškai su orkestru susikalbėti, tačiau po trumpo laiko sugrįžo mintin ir kadaise mokėta vokiečių kalba, tad komunikacijos problemos visai nebuvo.

— Nelengva suderinti pilno laiko profesiją bendrovėje su šeima, naujo tėvo pareigomis, dirigavimu, akompanavimu, — kur tos energijos paslaptis?

— Energijos ir laiko atsiranda, tada, kai egzistuoja visapūsės sąlygos, kuriomis malonu dirbti ir galima jausti moralinį — dvasinį pasitenkinimą savo darbu.

— Pradėjote jaunystėje ruošti pianisto karjerai. Buvo Jums suteikta, net aukščiausia Amerikos Vidurvakarių premija fortepijono skyriuje, tačiau perėjote į dirigavimą — kas tai paskatino?

— Muzikinė išraiška nebūtinai turi apsiriboti vienu ins-

trumentu. Šis perėjimas išsivystė savaimingai, kai pradėjau dirbti Chicago Lietuvių operos kolektyve kaip akompaniatorius, vėliau kaip dirigento asistentas dar maestro Kučūno ir maestro Marijošaus laikais. Ar tai būtų fortepijono, ar tai būtų orkestras, ar tai būtų balsas — visa tai yra muzikos sielos išraiška. Būdamas operos pianistu turėjau pajusti orkestro dvasią — būtent, kai akompanuoju operai, fortepijonas turi skambėti kaip orkestras. Po to pereiti į dirigavimą buvo natūralus tolimesnis žingsnis.

— Daugelį metų ėjote meno vadovo ir dirigento pareigas Chicago Lietuvių operoje. Įdomu, kas nulėmė, kad iš šių pareigų pasitraukėte?

— Pasitraukimo priežasčių sąrašą būtų galima surašyti labai ilgai. Tačiau, nemanau, kad šio malonaus pokalbio rėmuose būtų tiksli ar naudinga šias priežastis diskutuoti. Palikime, kad tam tikros sąlygos privedė prie pasitraukimo.

— Palyginus per labai trumpą laiką jūsų asistentas, Arūnas Kaminskas, buvo paruoštas perimti Jūsų pareigas. Ar tai Jūsų nuopelnas?

— Šiuo atveju šį nuopelną, kad A. Kaminskas dirigavo pirmą operą Lietuvių operos kolektyve, galėčiau priskirti sau. Prisimenu dar tuos laikus, kai jaučiau kaip maestro Kučūnas ir maestro Marijošaus mane lavino šioje meno srityje. Jaučiau pareigą šią tradiciją tęsti, kad ir kitas jaunas muzikas turėtų progą pasireikšti mūsųose dirigavimo mene. Nuo Nabucco operos laikų pradėjome su Arūnu muzikinę draugystę, kurios metu stebėjau jo muzikinį sugebėjimą, pasiruošimą ir darbą, kai jisai man talkino kaip akompaniatorius, o vėliau dirigento asistentas. Kai statėme 1982 m. operą Der Freischuetz, nutariau skatinti tuometinę valdybą, kad vienas operos spektaklis būtų patikėtas jam diriguoti. Nežiūrint, kad kai kurie asmenys nepasitikėjo jaunystei, visgi pavyko Arūnui šią progą suteikti. Man pasitraukus iš dirigento ir meno vadovo pareigų, diriguoti buvo pakviestas Arūnas Kaminskas. Linkiu jam visokeriopos sėkmės jo muzikiniame darbe.

— Daug metų teko bendrauti ir ruošti partijas su įvairiais solistais. Su kuriais buvo Jums našiausias bei įdomiausias darbas?

— Negalėčiau, į šį klausimą atsakydamas, išskirti bet

Sol. Algis Grigas ir dirigentas muz. Alvydas Vasaitis su Vengrų filharmonijos orkestru 1984 m. vasarą Muensteryje, Vokietijoje, kai buvo įrašoma Algio Grigo plokštelė.

kurį solistą. Norisi tikėti, kad su kiekvienu solistu dirbant darbas buvo našus, nes dirbdavome bendram tikslui ar tai operai, ar koncertui, ar panašiai. Muzikinių minčių analizavimas, interpretacijos išieškojimas su kiekvienu solistu atnešdavo vis naujo įdomumo, nes susitikdavome bendrame viduryje, kur muzika būdavo supaprasta ir suprantama.

— Įdomu, kokių prioritetų buvo parenkamos operos ir kas apspresdavo solistų kvalifikacijas?

— Operų parinkimas būdavo ir įdomus, ir kartą nedėkingas darbas. Norėjosi, kad veikalas būtų patrauklus ir įdomus ne vien muzikiniu požiūriu, bet taip pat būtų patrauklus ir kiekvienam muzikos mėgėjui. Norėjosi į sceną išvesti ką nors retesnio. Bet tuo pačiu reikėjo derinti užduotį chorui, t.y. kad ir chorui būtų galima pasireikšti, nes visgi choras buvo kolektyvo branduolys. Turimų lietuvių solistų kadras ir didelis, ir mažas. Vartant operų partitūras vis reikėdavo atsižvelgti į solistų balsinius reikalavimus ir pajėgumą, taip kad tik paskutiniu atveju tereikėtų kreiptis į svetimačius, nes vis piršosi mintis, kad Lietuvių opera yra vienetis, kuriame gali pasireikšti stipriausios lietuvių muzikinės pajėgos.

— Jei praityje ne vien nuo Jūsų parėjo statomų operų pasirinkimas, kokias operas norėtumėt matyti Chicago lietuviškoje scenoje? Gal turite naujų sugestijų, kaip tai būtų galima įgyvendinti?

— Tiek metų dirbus su Lietuvių opera ir per tuos metus pažinęs tiek mūsų menininkus, tiek žiūrovus — pasiūlymų turėčiau, tačiau jų čia neminėsiu. Jaučiu, kad tai yra šiuolaikinės Chicago Lietuvių operos meno vadovybės (kieno ji bebūtų) pareiga

spresti pagal dabartinius sugebėjimus, koks veikalas būtų tinkamiausias.

— Dirigavimas tai turbūt vienas iš komplikuočiausių menų, nes be orkestro negalima nei dirigentas. Realiai analizuojant, koks šansas egzistuoja dirigentams tapti pasaulinio garso dirigentu ar bent svečiu dirigentu?

— Kas tokių galimybių norėtų ieškoti, tam siūlyčiau kreipti žvilgsnį į Europą, kur klasikinė muzika aukščiau vertinama negu Amerikoje.

— Nors pasitraukėte iš Chicago Lietuvių operos kolektyvo, bet tai nereiškia kad pasitraukėte iš meno pasaulio. Ar planuojate ateityje tėsintis ir kaip dirigentas, ir kaip pianistas?

— Tolimesnis muzikinis veikimas bus sąlygotas. Kaip pati minėjote, turiu daug kitų asmeninių įsipareigojimų. Bet koks muzikinis pasireiškimas pareis nuo tuometinių sąlygų ir kiek tas bendradarbiavimas atneš man asmeniškai muzikinio pasitenkinimo.

— Dėkoju už malonų pokalbį.

Kultūrinė kronika

• Dail. Audronės Skudaitės vienas paveikslų buvo išstatytas Clevelando meno muziejuje šią vasarą vykusioje šiuolaikinės Ohio dailininkų kūrybos parodoje. Į septintąją Tautinių šokių šventę šių metų liepos pirmą savaitgalį atvykusiems ir Clevelando meno muziejų aplankiusiems lietuviams tai buvo maloni staigmena. Apie dail. Audronės Skudaitės tapybą plačiau buvo rašyta *Draugo* priedo 1984 m. sausio mėn. 14 d. laidoje. Ateityje dail. Skudaitės darbų parodą tikimasi surengti Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

• Algimanto Kezio, SJ, fotografinio meno darbų paroda rengiama šių metų spalio mėnesį Galerijos patalpose (226 W. Superior Street, Chicago, Ill.). Joje bus eksponuojamas naujasis Algimanto Kezio fotografinių darbų rinkinys — „Paryžius, 1984“.

• Prof. dr. Marijos G. Slavenienės recenzija okupuotos Lietuvos poeto Justino Marcinkevičiaus rinktinės vertimo į anglų kalbą („Tokia yra meilė“) buvo išspausdinta žurnalo *Translation Review* (no. 15, 1984), leidžiamo University of Texas at Dallas, kurio vykdomasis redaktorius yra prof. dr. Stasys Goštautas. Recenzijoje dr. Slavenienė supažindina skaitytojus su patiu poetu Justinu Marcinkevičium, kritiškai vertina Liongino Pažūso atliktą jo poezijos pluošto vertimą: nors vertėjo stilius Marcinkevičiaus poetinį balsą gal ir per daug nušlifuoja, apdailina, neišvengia trafaretų, per daug angliškių žodžių įveda ten, kur originale tėra vienas lietuviškas, vis dėlto jo darbas atliktas pasigėrėtina ir pirmąsį šį lietuvių poetą padaro prieinamą angliškai skaitančiai auditorijai.

• Frank Passic, Balzeke Lietuvių kultūros muziejaus numizmatikos skyriaus vedėjui, buvo suteikta American Numismatist Association literatūrinė premija 1984 m. liepos mėn. 31 d. už jo straipsnį „The Medals of Petras Rimša“, išspausdintą žurnalo *The Numismatist* 1983 m. gegužės numeryje. Šis žurnalas savo 1984 m. rugpjūčio mėn. numeryje taip pat išspausdino Frank Passic kartu su Steven A. Feller straipsnį „Displaced Persons' Camp Money“ (p. 1602-1617), kuriame nušviečia pabėgėlių po Antrojo pasaulinio karo Vokietijoje ir Austrijoje vartoti pinigai su ypatingu dėmesiu lietuviams tremtiniais. Straipsnis gausiai iliustruotas vaizdais ir karikatūromis (viena iš jų parinkta žurnalo viršeliui) iš lietuvių spaudos pokario metais Vokietijoje.

• Lietuvių rašytojų draugijos suvažiavimas įvyks 1984 m. spalio mėn. 27-28 dienomis Chicagoje, kurio metu bus įteikta 1983 m. LRD premija poetui Leonui Lėtui už eilėraščių rinkinį *Trakas*. Bus pagerbtas rašytojas ir vertėjas Povilas Gaucys už jo neseniai išleistą brazilų naujosios poezijos antologiją *Lianų liepsna*. Literatūros popietėje, spalio mėn. 28 d., 4 val. p.p. Jaunimo centre, savo kūrybą skaitys poetai Kazys Bradūnas, Julija Švabaitė-Gylienė ir Alfonsas Tyruolis-Šešplaukis.

1984 metų LB literatūros premija

JAV Lietuvių Bendruomenės Krašto valdybos, Kultūros tarybai pasiūlius, 1980 metais įsteigtoji 3000 dolerių Lietuvių Bendruomenės literatūros premija 1984 metais skiriama už lietuvių išievojios grožinę kūrybą, išleistą 1984 metais, arba už bet kada parašytus rankraščius. Tebegalioja kitais metais skelbtos taisyklės: *Pirma*. Premija skiriama, atsižvelgiant tik į svarstomojo kūrinio meninę vertę. Jei nebūtų gauta premijuotino lygio veikalas, vertinimo komisija pasiūlys Kultūros tarybai tris išievojios rašytojus, premijuotinus už bendrąjį įnašą į grožinę lietuvių literatūrą. Vienam iš jų Kultūros taryba, susitarusi su vertinimo komisija, skirtą 1984 metų premiją.

Antra. Premijai veikalus atsiųsti paskutinė data 1984 m. gruodžio 31 diena.

Trečia. Premijai veikalai siunčiami Kultūros tarybos vicepirmininko adresu: Viktoras Mariūnas, 1994 Beverly Hills Dr., Richmond Hts., Ohio 44143, tel. (216) 481-4534.

Apie gautus rankraščius bus pranešta siuntėjams. Už paštuose užklijuotus ar dingusias siuntas Kultūros taryba neatsako. Spaudinius siųsti tik paprasta siunta, nereikalaujanti gavėjo parašo.

Ketvirta. Rankraščių pakanka atsiųsti po vieną nuorašą, jei po daugiau — palengvintu komisijai darbą. Jie bus grąžinami. Knygų atsiunčiama po penkias.

Pageidautina, kad rankraščiai būtų rašyti mašinėlė, bet bus priimami ir lengvai išskaitomi ranka rašyti kūrinių.

Penkta. Vertinimo komisijos sudėtis bus paskelbta vėliau.

Šešta. Prie siuntos pridedama autoriaus tikroji pavardė, adresas ir telefono numeris.

Premiją laimėjusio rankraščio

• Sol. Dana Stankaitė dainuos Akademinio skautų sąjūdžio 60 m. veiklos jubiliejineje akademijoje 1984 m. rugsėjo mėn. 29 d. Jaunimo centre, Chicagoje. Jai akompanuos muzikas Alvydas Vasaitis. Nauja Danos Stankaitės lietuvių kompozitorių kūrybos plokštelė „Ar atminsi“ jau yra paruošta ir leidžiama AG Records Chicagoje. Ją netrukus bus galima įsigyti *Draugo* ir kitose lietuviškose knygų ir plokštelių parduotuvėse.

• Dr. Kęstutis K. Girnius, Laisvės radijo darbuotojas Muenchene, baigia ruošti studiją apie Lietuvos partizanų veiklą Antrojo pasaulinio karo ir pokario metu. Artimoje ateityje *Draugo* priede bus spausdinama ištrauka iš spaudai paruoštos knygos.

• Prof. dr. Birutės Cipliauskaitės paruošta „Eglės, žalčių karalienės“ pasakos versija ispanų kalba, „Eglė, reina de culebros“, išspausdino Kolumbijos oro linijos dvimėnesinis žurnalas *Avianca* 1984 m. gegužės-birželio numeryje (no. 72, pp. 50A-50D). Pasakos tekstas iliustruotas dail. Pauliaus Augiaus grafika iš „Eglės, žalčių karalienės“ ciklo.

autorius galės tartis su Kultūros taryba dėl jo išleidimo.

Pastaba. 1985 m. premija bus skiriama už liuanistinės tematikos mokslo veikalą.

JAV LB Kultūros taryba

JAV LB Kultūros tarybos 1984 metų radijo konkursai

Reportažo konkursas. Tema: laisva apie lietuvišką įvyki, organizaciją, asmenį. Laikas: neribotas, netrumpesnis kaip 15 minučių. Premijos: pirmoji — 200 dol., antroji — 100 dol. Gali dalyvauti visi radijo darbuotojai, bet kiekvienas tik su vienu reportažu.

Proginės programos konkursas. Tema: Lietuvos, lietuvių tautos ar lietuvių asmens istorinė ar kultūrinė proga. Laikas: neribotas, bet netrumpesnis kaip 25 minutes. Proginė programa turi būti transliuota per radiją tarp 1984 metų sausio mėn. 1 d. ir gruodžio mėn. 31 d. Gali dalyvauti visos JAV lietuvių radijo programos, bet tik su viena progine programa. Premijos: pirmoji — 500 dol., antroji — 200 dol.

Premijų mecenatas — Lietuvių Fondas. Konkurso vertinimo komisija bus paskelbta vėliau. Konkursui skirtas juostas arba kasetes siųsti adresu: Juozas Stempuzis, 4249 Lambert Road, Cleveland, Ohio 44121. Gavimo data: 1985 m. sausio mėn. 31 d.

JAV LB Kultūros taryba

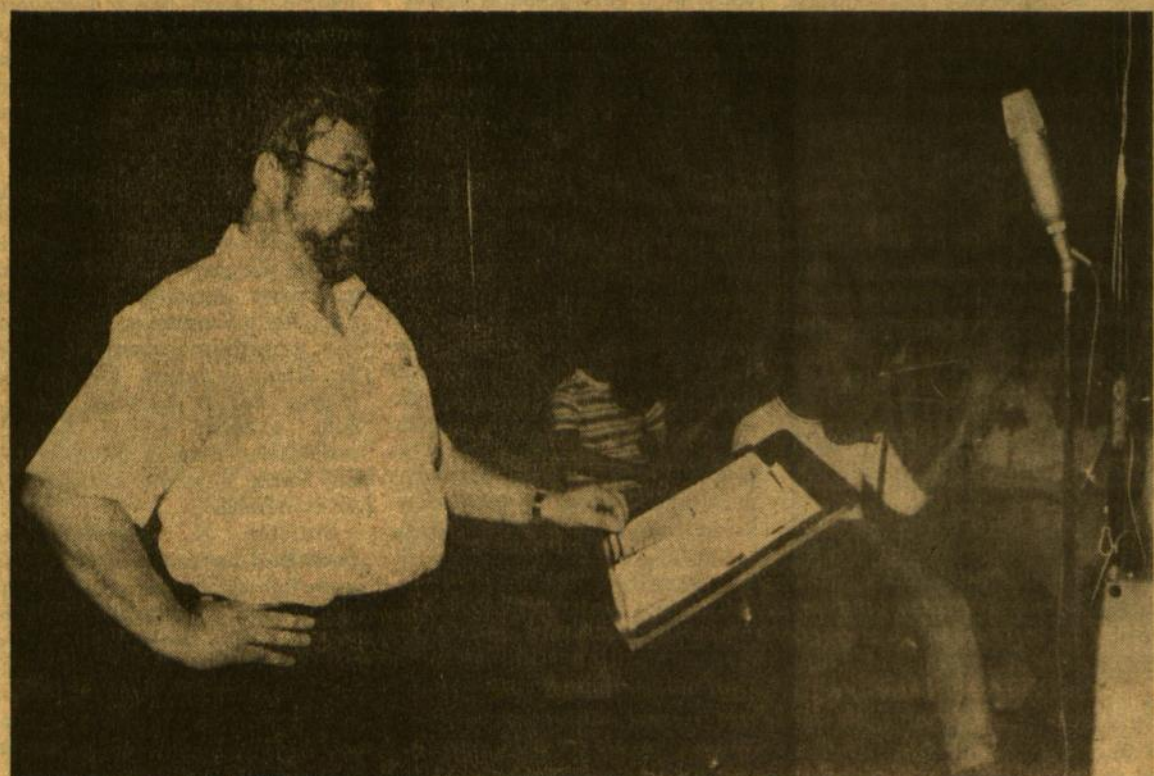
Chicago teatruose

Sandburgas scenoje

Universitetinio miesto, Evanstono, scenoje ėjęs veikalas „The Courtship of Carl Sandburg“, susilaukęs labai šilto didžiosios spaudos įvertinimo, dabar atkelstas į Chicago's Apollo teatrą, 2540 N. Lincoln, ir čia eis iki spalio pabaigos. Tai nuostabi pasisekęs inscenizavimas pakartotinai Pulitzer premija apdovanoto švedų kilmės amerikiečių poeto, biografo Carl Sandburgo gyvenimo, kūrybos bei jo šiltų laiško sužadėtinėi, vėliau tapusiai jo žmona. Inscenizavimas praturtintas gausiomis dainų melodijomis, kurias sukūrė Bob Gibson, populiarius Amerikos kompozitorius, kurio apie 150 dainų yra pasklidę amerikiečiųose. Jis taipgi kūrė melodijas ir televizijai. Įdomu, kad jis šiame pastatyje ir pats dainuoja, drauge su soliste Anne Hills, kuri yra koncertavusi Carnegie Hall, Ravinijoje ir daug kitur. Pagal Sandburgo žodžius jų dainos, palydint abiems gitaromis, ar gitara ir bandžio, yra labai patrauklios įtarpai į Sandburgo gyvenimo nuotykius, jo laisvą turinį ir eilėraščių posmus. Tai perteikia Sandburgą vaidinąs aktorius Tom Amandes pasakojimu, deklamavimu, citavimu. Amandes yra Goodman teatre išaugęs, talentingas aktorius.

Visa veikalo slinktis labai gyva, jautri, įtikinanti, švari. Tai tiesiog pavyzdys, kaip galima rašytojų kūrybą ir jų gyvenimą inscenizuoti. Kai pabaigoje tie solistai užtraukia populiarią Sandburgo — Gibsono dainą, visa publika spontaniškai įsijungia. Žiūrovas išeina su neįsirdimu įspūdžiu. Scenoje perteikiama Sandburgo gyvenimas, laišakai ir kūryba iš 1908-1920 m.

J. Pr.

Sol. Algis Grigas įdainuoja savo pirmą plokštelę Muensteryje kartu su Vengrų filharmonijos orkestru, diriguojamu muz. Alvydu Vasaičiu.

Dail. Paulius Augius

Žalčio pasaka (1947)